

JANINA PACH

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, Polska
Pedagogical University of Krakow, Poland

Istota rajów podatkowych w kontekście optymalizacji podatkowej polskich firm

The Notion of Tax-Havens in the Context of Tax Optimisation of Polish Companies

Streszczenie: Rajy podatkowe wzbudzają wiele kontrowersji, przede wszystkim ze względu na zmniejszanie dochodów budżetu państwa z tytułu podatku dochodowego od osób prawnych (CIT) i od osób fizycznych (PIT). Jednakże w ten sposób wiele firm, lokalizując swoją działalność poza terytorium własnego kraju, zmniejsza zobowiązania podatkowe, a tym samym obniża własne koszty funkcjonowania i może realizować dodatkowo jeszcze inne cele. Artykuł jest próbą odpowiedzi na szereg pytań badawczych, w tym przede wszystkim:

- co to jest optymalizacja podatkowa i na czym polega,
- jaka jest geneza i rodzaje rajów podatkowych,
- kiedy rajy podatkowe stanowią legalne narzędzie optymalizacji podatkowej,
- w jakim zakresie polskie firmy wykorzystują rajy podatkowe do optymalizacji podatkowej,
- jakie działania podejmowane są w Polsce w celu racjonalizacji korzystania przedsiębiorców z rajów podatkowych.

Uzyskane odpowiedzi pozwolą rozróżnić nielegalne sposoby niepłacenia podatków, w tym oszustwa podatkowe, od legalnych działań firm w zakresie optymalizacji podatkowej. W tym kontekście bowiem dokonana zostanie analiza praktyk dotyczących lokalizowania swojej działalności przez polskie firmy w wybranych krajach, określanym mianem rajów podatkowych.

Abstract: Tax havens are highly controversial, first of all with respect to the decrease of the state budget revenues coming from corporate income tax (CIT) and personal income tax (PIT). Many companies, however, locate their business activity outside the territory of their own country thus decreasing their tax liabilities, which leads to the reduction of their own running costs and the possibility of pursuing some other objectives. The aim of the paper is to find an answer to a number of research questions, including:

- what is tax optimising and what does it involve?
- what is the genesis of tax havens and what are their types?
- when are tax havens a legal tool for tax optimising?
- to what extent do the Polish companies use tax havens for tax optimising?
- what actions are undertaken in Poland in order to rationalise the use of tax havens by Polish entrepreneurs?

The answers given in the study will allow to discern between ways of optimisation, including tax frauds, and legal activities aimed at tax optimizing. This distinction will provide the context for the analysis of the practices of locating the activity of some companies in selected countries referred to as tax havens.

Słowa kluczowe: budżet; optymalizacja podatkowa; raje podatkowe; system podatkowy; unikanie opodatkowania

Keywords: budget; fiscal optimisation; tax evasion; tax haven; tax system

Otrzymano: 3 stycznia 2019

Received: 3 January 2019

Zaakceptowano: 12 maja 2019

Accepted: 12 May 2019

Sugerowana cytacja / Suggested citation:

Pach, J. (2019). Istota rajów podatkowych w kontekście optymalizacji podatkowej polskich firm. *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 33(2), 142–159. doi: 10.24917/20801653.332.11

WSTĘP

Podatki stanowią najważniejsze źródło dochodów budżetu państwa. Ich udział w budżecie zależy od wielu czynników, w tym przede wszystkim od:

- ilości obowiązujących podatków oraz ich konstrukcji podmiotowo-przedmiotowej,
- wysokości stawek opodatkowania,
- zakresu ulg i zwolnień podatkowych,
- sytuacji gospodarczej kraju (dynamiki PKB),
- ściągalności podatków,
- skali unikania opodatkowania.

Jest wiele metod unikania opodatkowania, zarówno legalnych, jak i nielegalnych. Jednym z wielu legalnych sposobów jest przeniesienie działalności gospodarczej do rajów podatkowych, państw (terytoriów) o bardzo liberalnych i przyjaznych dla podmiotów zagranicznych systemach podatkowych. Są one szeroko wykorzystywane przez osoby prawne i fizyczne prowadzące działalność gospodarczą do optymalizacji podatkowej. Podatki są bowiem dochodem dla budżetu państwa (budżetów samorządowych), ale wydatkiem (kosztem) dla przedsiębiorców. Dlatego strategia podatkowa przygotowywana jest już na etapie planowania działalności gospodarczej.

Celem artykułu jest przybliżenie natury podatków jako daniny publicznej, czynników wpływających na ciężar podatkowy, przyczyn i rodzajów optymalizacji podatkowej firm oraz zbadanie, w jakiej skali i które raje podatkowe wykorzystywane są do optymalizacji podatkowej przez polskie firmy.

Hipoteza badawcza brzmi następująco:

Wykorzystanie rajów podatkowych do celów optymalizacji podatkowej przez polskich przedsiębiorców determinowane jest: strategią podatkową firmy, konkurencyjnym i liberalnym systemem podatkowym poszczególnych rajów w porównaniu z krajowym systemem podatkowym, oferowanymi przez raje podatkowe rozwiązaniami o charakterze bankowym, prawnym i organizacyjnym, które stymulują przedsiębiorczość.

W artykule wykorzystano zróżnicowane metody badawcze, obejmujące analizę literatury przedmiotu, aktów prawnych i materiałów źródłowych oraz studium przypadku.

Konstrukcja artykułu nakierowana została na realizację celów badawczych i weryfikację sformułowanej hipotezy badawczej.

Praca składa się ze wstępu zawierającego zarys problemu badawczego, cel i hipotezę badawczą oraz z trzech zasadniczych części i podsumowania. Część pierwsza przybliży istotę podatków, ich funkcje, rodzaje oraz kwestie ciężaru podatkowego w Polsce i czynników go determinujących. W części drugiej zaprezentowana została próba rozróżnienia nielegalnych i legalnych sposobów zmniejszania ciężaru podatkowego, ze szczególnym uwzględnieniem optymalizacji podatkowej oraz jej granic legalności określonych prawem. Podkreślono, że z punktu widzenia danego podmiotu gospodarczego optymalizacja podatkowa stanowi element jego strategii podatkowej o określonych implikacjach. Z kolei w trzeciej części artykułu dokonano charakterystyki rajów podatkowych oraz ich klasyfikacji i starano się odpowiedzieć na pytanie, w jakim stopniu i które raje podatkowe są wykorzystywane przez polskie firmy do celów optymalizacji podatkowej, a także na czym polega ich atrakcyjność fiskalna dla polskich firm. Podsumowanie zawiera najważniejsze wnioski z rozważań i badań nakierowane na pytania badawcze i weryfikację hipotez zawartych we wstępie artykułu.

PODATKI, ICH TREŚĆ EKONOMICZNA I FUNKCJE

Podatki budzą wiele kontrowersji, gdyż z jednej strony są dochodem budżetu państwa (budżetów lokalnych), finansującym określone dobra publiczne, obronność i bezpieczeństwo, służbę zdrowia, administrację, sądownictwo, infrastrukturę i wiele innych. Z drugiej strony zaś są uszczupleniem dochodów obywateli, firm, jak również w pewnej mierze ograniczeniem dóbr prywatnych na rzecz publicznych, których rodzaj i zakres nie zawsze jest zgodny z preferencjami podatników. Wiąże się z tym kwestia narzuconych wyborów podatnikowi i bezpośredniego przełożenia wielkości płaconych podatków na zakres korzystania z dóbr publicznych. Jaka jest zatem istota i natura podatków?

Podatki to szczególny rodzaj daniny publicznej, ukształtowanej na przestrzeni wieków i definiowanej na wiele sposobów. Podstawy nakładania podatków w Polsce są określone w art. 217 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku. Zgodnie z tym przepisem nakładanie podatków, innych danin publicznych, określanie podmiotów, przedmiotów opodatkowania i stawek podatkowych, a także zasad przyznawania ulg i umorzeń oraz kategorii podmiotów zwolnionych od podatków następuje w drodze ustawy. Każdy podatek w ramach systemu podatkowego regulowany jest stosowną ustawą. W myśl ustawy o Ordynacji podatkowej z dnia 29 sierpnia 1997 roku „podatek to publicznoprawne, przymusowe, nieodpłatne oraz bezwrotne świadczenie pieniężne na rzecz Skarbu Państwa, województwa, powiatu lub gminy, wynikające z ustawy podatkowej”.

Te cechy podatku powodują, że podatnik nie zawsze dostrzega związek pomiędzy wydatkami publicznymi państwa (samorządów terytorialnych) a podatkami, które zobowiązany jest płacić.

Podatki są ważnym narzędziem polityki państwa, pełnią funkcje fiskalną, regulacyjną i stymulacyjną. Należy podkreślić, iż podatki, pełniąc funkcję fiskalną polegającą na zasilaniu budżetu państwa (samorządów), nie powinny charakteryzować się nadmiernym fiskalizmem, rodzącym negatywne skutki społeczno-gospodarcze. Na uwadze należy mieć również ich regulacyjny wpływ na kształtowanie dochodu i majątku podatników oraz stymulujące oddziaływanie na działalność gospodarczą, przedsiębiorczość i innowacyjność (Wolański, 2016: 28–31).

Podatki różnią się od siebie podmiotem opodatkowania (czyli kogo dotyczy podatek), przedmiotem (czyli co i w jakim zakresie podlega opodatkowaniu) oraz sposobem poboru podatku (czyli bezpośrednim bądź pośrednim trybem i warunkami płatności). Jednakże wszystkie rodzaje podatków tworzą pewną całość zarówno w sensie prawnym, jak i ekonomicznym, kształtując system podatkowy. W Polsce aktualnie obowiązuje 13 podatków klasyfikowanych według wielu kryteriów, pobieranych w różny sposób. Cztery z nich to podatki pośrednie: podatek od towarów i usług, podatek akcyzowy, podatek od gier oraz podatek od środków transportu – przerzucane na cenę towaru lub usługi. Pozostałe to podatki bezpośrednie: podatek dochodowy od osób fizycznych (PIT), podatek dochodowy od osób prawnych (CIT), podatek od spadków i darowizn, podatek od czynności cywilnoprawnych, podatek rolny, podatek leśny, podatek od nieruchomości, podatek od środków transportowych, podatek tonażowy, podatek od wydobycia niektórych kopalin. Z punktu widzenia przedmiotu opodatkowania można podzielić podatki na: przychodowe, dochodowe, konsumpcyjne i majątkowe.

Ciężar podatkowy stanowi sumę wszystkich wymienionych podatków płaconych przez podatnika. Determinowany jest wieloma innymi czynnikami: zakresem podmiotowym i przedmiotowym danego podatku, stawkami podatkowymi, rodzajem i zakresem ulg i zwolnień w danym podatku i innymi elementami konstrukcyjnymi danej daniny. Ciężar podatkowy nie jest wielkością raz daną, lecz jest wielkością, na którą można wpływać poprzez kształtowanie stanu faktycznego, korzystanie z praw wyboru przyznanych przez ustawodawstwo podatkowe.

Badania Konfederacji Lewiatan pokazały, że 64,4% badanych przedsiębiorców uznało za zbyt wysokie obciążenia z tytułu podatku dochodowego, a 73,8% spośród nich wskazało, że wysokość podatku od towarów i usług (VAT) stanowi utrudnienie w prowadzeniu działalności gospodarczej (Iniewski, 2013: 4). To potwierdza, że podatki są poważnym kosztem dla przedsiębiorców i należy zarządzać nimi podobnie jak kosztami osobowymi czy materiałowymi.

Z kolei według Centrum im. Adama Smitha obciążenie przeciętnego obywatela podatkami pośrednimi i bezpośrednimi w Polsce w 2009 roku wyniosło 44,8% (Zawadzka, 2018). Ponadto badania wskazują na dużą uciążliwość stosowanych w Polsce rozwiązań związanych z rozliczaniem należności podatkowych. W rankingu uciążliwości podatkowej w 2008 roku Polska została sklasyfikowana na trzecim miejscu (po Włoszech i Turcji) wśród krajów OECD (Bessard, 2009).

Według raportu opracowanego w 2010 roku przez Deloitte na zlecenie Ministerstwa Gospodarki obciążenie administracyjne polskich przedsiębiorstw oszacowano na 37,3 mld zł, czyli 2,9% PKB. Przeciętną firmę obsługa obowiązków na rzecz administracji publicznej kosztuje ponad 10 tys. zł, zaś przeciętny przedsiębiorca poświęca na nie jedną trzecią czasu pracy i napotyka na dużą uciążliwość podatkową. Wskazano na skomplikowany i niejasny system podatkowy w Polsce oraz wysokość płaconych podatków stanowiących główną barierę rozwoju przedsiębiorczości.

Potwierdzają to także wyniki raportu *Paying Taxes 2012*, przygotowanego przez ekspertów Banku Światowego we współpracy ze specjalistami Pricewaterhouse Coopers (Paying Taxes 2012, 2019). Autorzy tego raportu uznali Polskę za kraj niesprzyjający prowadzeniu działalności gospodarczej. W badaniu poddana została ocenie przyjazność systemów podatkowych w 183 krajach z całego świata, uwzględniająca: wysokość wszystkich podatków i składek odprowadzanych na rzecz państwa przez średniej wielkości przedsiębiorstwa, liczbę płatności podatkowych w roku oraz czas poświęcany

na dopełnienie formalności podatkowych. W rankingu tym Polska zajęła 127 miejsce, plasując się za wieloma krajami słabo rozwiniętymi (Pach, 2017: 230–243).

Wszyscy podatnicy, a szczególnie przedsiębiorcy, chcieliby legalnie płacić niższe podatki, przy wykorzystaniu możliwości, jakie dają przepisy podatkowe, obniżając w ten sposób koszty funkcjonowania oraz całkowity ciężar podatkowy i poprawiając wynik finansowy. Dotyczy to przede wszystkim podatków dochodowych, podatku od towarów i usług oraz częściowo podatków majątkowych. W każdej grupie tych podatków możliwości w tym zakresie są inne.

Jak płacić niższe podatki w firmie, jaką przyjąć strategię, która pozwoli legalnie minimalizować obciążenia na rzecz fiskusa? To problem, z którym mierzy się niemal każdy przedsiębiorca. Podatki stanowią nieodłączną część działalności gospodarczej. Ich rodzaj, liczba i wysokość obowiązujących stawek bezpośrednio wpływają na sytuację finansową firmy. W tym kontekście ważne stają się z jednej strony działania optymalizacyjne, polegające na „inteligentnym stosowaniu przepisów w celu legalnego zmniejszenia obciążeń podatkowych”, poprawiające sytuację firm, chociaż z drugiej strony budzą one wiele kontrowersji jako te, które są co prawda przeprowadzane zgodnie z literą prawa, ale za to nie zawsze zgodnie z jego duchem.

OSZUSTWO PODATKOWE A OPTIMALIZACJA PODATKOWA

Pojęcie optymalizacji podatkowej pojawia się często w kontekście niepłacenia podatku, unikania opodatkowania czy wręcz oszustw podatkowych. Pojęcia te nie są jednak tożsame, nie jest więc prawidłowe ich zamienne stosowanie bądź rozumienie. Niepłacenie podatku może przyjąć postać legalnego unikania opodatkowania przy wykorzystaniu elementów konstrukcyjnych danego podatku, czyli ulgi, zwolnienia podatkowego oraz odliczenia, lub niewchodzenia w obowiązek podatkowy, np. zaniechania działalności gospodarczej lub zmiany jej formy organizacyjno-prawnej czy miejsca prowadzenia działalności gospodarczej. Szczególnym przykładem takiego unikania opodatkowania jest optymalizacja podatkowa, sama w sobie legalna, dozwolona (o ile nie przekracza granicy prawa), a często błędnie traktowana jako oszustwo podatkowe. Jednakże oszustwo podatkowe polega na unikaniu opodatkowania przez zastosowanie przez podatnika nielegalnych metod zmniejszenia jego ciężaru podatkowego. Przykładem są różne działania podatników, polegające na podawaniu nieprawdziwych danych, złej kwalifikacji kosztów uzyskania przychodów czy ulg, będące naruszeniem prawa i nadużyciem zaufania organów podatkowych.

Pojęciem związanym z nielegalnym niepłaceniem podatku jest uchylanie się od opodatkowania polegające na wzbranianiu się podatnika przed ujawnieniem i wykonaniem powstałego z mocy prawa obowiązku podatkowego. Jest to zachowanie podatnika zmierzające do całkowitej eliminacji ciężaru podatkowego poprzez nieujawnienie zdarzenia, z którym ustawa wiąże obowiązek podatkowy. Uchylanie się od opodatkowania jest zjawiskiem polegającym na złamaniu prawa i niemoralnym, stanowiącym określony rodzaj oszustw podatkowych (Kurzac, 2017: 11–22).

Reasumując: za oszustwo podatkowe w Polsce uznawane są zatem takie zachowania podatnika, które bezpośrednio oraz jawnie naruszają obowiązujące przepisy prawa podatkowego, świadomie wprowadzają w błąd lub też wykorzystują czyjś błąd dla uzyskania własnej korzyści (Wardak, 2014: 52). Polskie prawo skarbowe za oszustwa podatkowe uznaje (Kodeks karny skarbowy):

1. niezgłoszenie przedmiotu lub podstawy opodatkowania,
2. firmanctwo,
3. składanie nierzetelnych deklaracji podatkowych,
4. wyłudzenie zwrotu podatku.

Oszustwa podatkowe niosą za sobą szereg konsekwencji, nie tylko tych najczęściej wymienianych, wymiernych ubytków w dochodach budżetu państwa (budżetów samorządowych). Ich skutkiem niewątpliwie jest powstanie luki podatkowej, rozumianej jako różnica pomiędzy kwotą, która powinna wpłynąć z podatków do budżetu, a kwotą, która faktycznie została z nich uzyskana. Tym samym oszustwa podatkowe wpływają na zwiększenie deficytu budżetowego i zakłócenie równowagi finansów publicznych. Ponadto naruszają zasadę sprawiedliwości podatkowej, gdyż jedni ponoszą w pełni ciężar podatkowy, inni zaś się od niego uchylają, korzystając z dóbr publicznych.

Rodzi to następstwa w sferze mikroekonomicznej, konsumpcji i oszczędności gospodarstw domowych, wyborów produkcyjnych przedsiębiorstw, przenoszących się na funkcjonowanie całej gospodarki. W sferze makroekonomicznej grozi to powstaniem szarej strefy zaburzającej właściwą redystrybucję dochodów, zmniejszenie wpływów budżetowych przekładających się na ograniczenie finansowania dóbr publicznych a w konsekwencji konieczność podniesienia podatków (Kalinowski, 2001: 18–23).

Należy zatem stwierdzić, iż oszustwa podatkowe uderzają w całe społeczeństwo, w pewnym stopniu w każdego obywatela, gdyż uruchamiają niepożądaną redystrybucję dochodów od uczciwych do nieuczciwych obywateli.

Na czym więc polega optymalizacja podatkowa jako legalny sposób unikania i zmniejszenia opodatkowania oraz jakie są jej granice i implikacje? Generalnie korzystanie z optymalizacji podatkowej pozwala zmniejszyć ciężar podatkowy, a co za tym idzie, prowadzi do poprawy wyniku finansowego firmy. Stosując przykładowo odpis od podstawy opodatkowania usług doradczych (świadczonych często poza granicą kraju), usług z zakresu badania rynku, usług reklamowych, usług świadczonych zdalnie itp., podatnik zmniejsza dochód do opodatkowania i legalnie płaci niższe podatki. Równocześnie możliwość uwzględnienia w kosztach uzyskania przychodu powyższych wydatków oraz szeregu innych stwarza dodatkowe motywacje do korzystania z tego typu usług, wydatkowania środków na maszyny, urządzenia, innowacje oraz działania rozwojowe związane z uzyskaniem przychodu. Takie działania przedsiębiorstw są nie tylko potrzebne, lecz konieczne do ich przetrwania i rozwoju, poprawy innowacyjności i konkurencyjności.

Już bowiem na etapie organizowania działalności gospodarczej sytuacja firmy, jej pozycja konkurencyjna na rynku uzależniona jest od całkowitych obciążeń podatkowych. W związku z tym przedsiębiorstwo wcześniej musi dokonać symulacji obciążeń podatkowych i wyboru takiego rozwiązania (prawnie dopuszczalnego), które niesie najniższe obciążenie podatkowe, przekładające się na wielkość zysku i rentowność przedsiębiorstwa (Jamroży, Kudert, 2013). Może ono dotyczyć formy prawnej spółki, struktury planowanej transakcji w ramach i granicach obowiązującego prawa podatkowego, która pomogłaby zmniejszyć poziom obciążeń podatkowych. Punktem wyjścia do optymalizacji jest stworzenie strategii podatkowej.

Strategia podatkowa danego podmiotu (osoby prawnej lub fizycznej) to kompleksowy plan osiągnięcia celu, jakim jest optymalizacja podatkowa. Jest to utworzony prawnie i ekonomicznie spójny zbiór formuł decyzyjnych, obejmujący cele i środki ich realizacji oraz umożliwiający optymalizację podatkową firmy (Wilimowska, Urbańska,

Tabela 1. Klasyfikacja strategii podatkowych według kryterium przedmiotowego

Lp.	Klasyfikacja przedmiotowa strategii podatkowych	Określenie celu oraz kierunków działania	Rodzaje strategii podatkowych – narzędzia realizacji celów
1.	Kosztowe	<ul style="list-style-type: none"> – zawiązanie kosztów uzyskania przychodu, aby zminimalizować dochód będący przedmiotem opodatkowania: $P - K = D$ 	<ul style="list-style-type: none"> – strategia wyceny rozchodu – strategia amortyzacji, – strategia kosztów wysokich – strategię związane, wykorzystujące różne elementy strategii rozchodu, amortyzacji i kosztów
2.	Preferencji i zwolnień podatkowych	<ul style="list-style-type: none"> – wykorzystanie ulg podatkowych przez realizację celów społecznych, których zakres jest zróżnicowany w różnych systemach podatkowych – wykorzystanie preferencji wynikających ze społecznej odpowiedzialności firm 	<ul style="list-style-type: none"> – strategia finansowania badań – strategia fundacji naukowych, dzięki darowiznom – strategia innych fundacji wykorzystujących różne mechanizmy finansowania
3.	Formy organizacyjno-prawnej	<ul style="list-style-type: none"> – wykorzystanie różnic w opodatkowaniu osób fizycznych i prawnych – wykorzystanie różnic w opodatkowaniu różnych form organizacyjnych przedsiębiorstw z uwzględnieniem przedmiotu działalności – wykorzystanie prawnych możliwości umiędzynarodowienia spraw w organizacji gospodarczej (Wilimowska, Urbańska, 2009) 	<ul style="list-style-type: none"> – strategia wykorzystania osobowości prawnej – strategia możliwości tworzenia podatkowych grup kapitałowych – strategia kształtowania struktury zatrudnienia
4.	Wyboru miejsca działalności gospodarczej	<ul style="list-style-type: none"> – skorzystanie z ulg podatkowych, niższych stawek – skorzystanie z systemu poufności fiskalnej i bankowej – uniknięcie podwójnego opodatkowania – wykorzystanie międzynarodowego prawa podatkowego 	<ul style="list-style-type: none"> – strategię krajowe wykorzystujące różnice w opodatkowaniu firm ze względu na lokalizację – strategię zagraniczne wykorzystujące rozwiązania z różnych systemów podatkowych
5.	Wyboru przedmiotu działalności gospodarczej	<ul style="list-style-type: none"> – wykorzystanie przedmiotu działalności w celu zastosowania preferencji podatkowych, np. produkcje leków, materiałów sanitarnych – działalność na rzecz ochrony środowiska naturalnego 	<ul style="list-style-type: none"> – strategia zmiany przedmiotu działalności gospodarczej – strategia łączenia przedmiotów działalności w przedsiębiorstwach
6.	Pozaekonomiczne	<ul style="list-style-type: none"> – oddziaływanie sfer gospodarczych na sfery polityczne, decydujące o kształcie elementów konstrukcyjnych podatków (Wilimowska, Urbańska, 2009) 	<ul style="list-style-type: none"> – strategię w sferze politycznej – strategię scenariuszowe – strategię wspólnotowe

Źródło: opracowanie własne na podstawie Dębniak (2018), Wilimowska, Urbańska (2009)

2009). W praktyce między strategią podatkową a optymalizacją obciążeń podatkowych stawia się znak równości, mimo iż strategia podatkowa może być nakierowana na realizację szerszych celów niż optymalizacja. Strategie podatkowe można klasyfikować, według kryterium przedmiotowego, na: strategie kosztowe, preferencji zwolnień podatkowych, formy organizacyjno-prawnej, wyboru miejsca działalności gospodarczej, wyboru przedmiotu działalności gospodarczej oraz strategie pozaekonomiczne (por. tabela 1).

Cel strategii podatkowej i środki realizacji determinowane są: wielkością firmy, jej kapitałem, innowacyjnością, branżą i konkurencją, w której funkcjonuje firma, miejscem jej lokalizacji oraz szeregiem innych czynników. Każda z wymienionych strategii nakierowana jest na realizację określonych celów przy wykorzystaniu stosownych narzędzi (wymienionych w tabeli 1). Dana strategia niekoniecznie musi występować w czystej postaci. Przykładowo strategia kosztów może uzupełniać się ze strategią wyboru przedmiotu działalności.

W celu optymalizacji podatków dochodowych firmy wykorzystują najczęściej jednorazową amortyzację (Spoz, 2012: 237–240), uproszczenie zaliczki na poczet podatku dochodowego, rozliczenie strat podatkowych czy nawet umowy cywilnoprawne.

Jedną z najprostszych metod optymalizacji podatku dochodowego jest amortyzacja aktywów trwałych przedsiębiorstwa. Generalnie amortyzacja polega na rozłożeniu w czasie kosztów zużycia środków trwałych w okresie ekonomicznie uzasadnionej ich eksploatacji. Środki trwałe zużywają się stopniowo w procesie ich użytkowania. Wartość zużycia aktywów trwałych w danym okresie odzwierciedlają odpisy amortyzacyjne, które dokonywane systematycznie powiększają koszty przedsiębiorstwa. Wysokość odpisów determinowana jest rodzajem środka trwałego, przewidzianej dla niego stawki oraz przyjętej metody amortyzacji.

Do najczęściej stosowanych metod optymalizacji zalicza się:

- wybór i zastosowanie indywidualnych stawek amortyzacyjnych,
- możliwość dokonywania jednorazowych odpisów amortyzacyjnych,
- wybór i zastosowanie degresywnej metody amortyzacji,
- wybór i zastosowanie indywidualnych stawek amortyzacyjnych (Spoz, 2012: 237–240).

Każda z tych metod w odmienny sposób określa wielkość odpisów amortyzacyjnych i możliwość ich odliczenia od kosztów uzyskania przychodów danego podmiotu, a tym samym pomniejszenia dochodu do opodatkowania¹.

Przykładowo jednorazowa amortyzacja polega na odpisie całej wartości zużytych w ciągu roku środków trwałych zaliczanych do grupy od 3 do 8 Klasyfikacji środków trwałych (oprócz samochodów osobowych) w roku podatkowym, w którym zostały wprowadzone do ewidencji. Z amortyzacji mogą skorzystać nowe firmy oraz mali przedsiębiorcy, przy czym odpis nie może przekraczać 50 tys. euro. Z kolei rozliczanie strat podatkowych polega na obniżaniu dochodu w danym roku podatkowym o poniesioną stratę podatkową w kolejnych pięciu latach podatkowych, przy czym odliczenie nie może przekroczyć połowy straty.

¹ Metody amortyzacji, stawki oraz ustalenie wartości początkowej środka trwałego, od którego dokonywane są odpisy amortyzacyjne, regulują zapisy art. 22a–22m ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych i odpowiednio art. 16a–16m ustawy z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych.

Przedsiębiorcy wykorzystują również uproszczenie zaliczki na podatek dochodowy. Mają oni możliwość płacenia zaliczek miesięcznych w formie uproszczonej w wysokości 1/12 podatku należnego, który został wykazany w zeznaniu podatkowym z roku wcześniejszego. Jeżeli w zeznaniu nie wykazano podatku należnego, można skorzystać z tego zwolnienia na określonych zasadach.

Umowy cywilnoprawne, do których należą umowy zlecenia lub umowy o dzieło, są wykorzystywane przy zatrudnianiu pracowników, przez co obciążenia podatkowe (ze względu na wyższe koszty uzysku przychodu zmniejszające podstawę opodatkowania) i płatności do ZUS mogą być niższe.

Podsumowując, optymalizacja podatkowa to inteligentne stosowanie przepisów w celu legalnego zmniejszenia obciążeń podatkowych. Pomimo otaczających ją legend optymalizacja podatkowa pozwala na przetrwanie i rozwój wielu firm, wzrost ich inwestycji oraz w wielu przypadkach na umiędzynarodowienie i zrównanie warunków konkurencji polskiego biznesu z europejskim.

RAJE PODATKOWE ORAZ ICH WYKORZYSTANIE PRZEZ POLSKIE FIRMY DO CELÓW OPTYMALIZACJI PODATKOWEJ

Innym sposobem optymalizacji podatkowej, wzbudzającym najwięcej kontrowersji, jest wykorzystanie rajów podatkowych. W literaturze i w praktyce termin „raj podatkowy” używany jest zamiennie z innymi określeniami: oaza podatkowa czy z angielskiego *tax haven*, *offshore financial center*, *offshore tax haven*. Należy podkreślić, iż pojęcie rajy podatkowej jest trudne do zdefiniowania, jednak na przestrzeni lat wypracowano pewne kryteria, dzięki którym jest możliwość wyodrębnienia obszarów sprzyjających szkodliwej konkurencji podatkowej (Burżacka, 2011).

M. Hampton (1996: 10) za raj podatkowy uważa jurysdykcję, w której jest całkowity brak podatków bądź występuje niskie opodatkowanie w porównaniu z porządkami prawnymi innych krajów. Natomiast w świetle innej definicji za raje podatkowe uznaje się kraje (obszary) cechujące się niskim opodatkowaniem, gdzie oferowane są zaawansowane technologie komunikacyjne i inne udogodnienia dla przedsiębiorców, a ponadto obszary, które same promują siebie jako centra *offshore*, często mają ustawodawstwo, które wspiera prowadzenie takiej działalności oraz tajemnicę bankową (Desai, Foley, Hines, 2005: 519).

W polskim systemie prawnym pojęcie rajy podatkowej (*tax haven*) jest stosowane tylko potocznie i oznacza kraj, terytorium, obszar, który gwarantuje osobom fizycznym i prawnym korzyści podatkowe w zakresie podatku dochodowego lub spadkowego oraz daje szansę na obejście obciążeń podatkowych we własnym kraju, ewentualnie na zapłacenie w nim niższego podatku ze względu na obowiązujące na danym obszarze korzystniejsze rozwiązania fiskalne (Szczodrowski, 2007: 215). Natomiast formalnie, zgodnie z regulacjami prawnymi, używa się określenia „kraje i terytoria stosujące szkodliwą konkurencję podatkową” (rozporządzenie Ministra Rozwoju i Finansów z dnia 17 maja 2017 roku). Rozporządzenie to normuje katalog listy krajów i terytoriów stosujących szkodliwą konkurencję podatkową (lista tzw. rajów podatkowych).Większość krajów, organizacji UE, OECD traktuje raje podatkowe jako groźną konkurencję, zmniejszającą wpływy podatkowe od osób fizycznych i prawnych do budżetu państwa, a poprawiającą sytuację firm z nich korzystających.

Akty prawne, liczne dokumenty, listy, raporty wyliczają państwa i terytoria, które w ocenie OECD oraz polskich organów skarbowych prowadzą szkodliwą politykę fiskalną. Dotyczyć ona może transferu kapitału do spółki zależnej, posiadającej siedzibę w rajach podatkowych, nabywania korzyści umownych, transferu zysków, zmiany miejsca zamieszkania (*Raj podatkowy*, 2018). Poszczególne kraje i organizacje, w oparciu o określone kryteria szkodliwej polityki fiskalnej, budują listy takich obszarów i krajów. Na listę OECD (i polską zarazem) trafiają te kraje i terytoria, które nie współpracują z obcymi organami podatkowymi w zakresie wymiany informacji fiskalnych. Z czarnej listy znikają wówczas, kiedy utworzą ramy prawne współpracy z innymi fiskusami. Przykładowo w 2015 roku z polskiej listy zniknęło sześć państw, które rozpoczęły współpracę z obcymi organami podatkowymi: Belize, Bermudy, Gibraltar, Kajmany, Montserrat oraz Turks i Caicos (Rabiega, 2015).

Do głównych cech rajów podatkowych najczęściej zalicza się (Mazur, 2012: 99):

- a) dogodny system podatkowy charakteryzujący się brakiem podatków bądź niskimi stawkami podatkowymi i korzystnymi regulacjami prawnymi dla przedsiębiorców,
- b) łatwość założenia firmy, minimalne formalności oraz niskie koszty jej prowadzenia,
- c) przestrzeganie tajemnicy bankowej i finansowej²,
- d) brak efektywnej wymiany informacji podatkowych z innymi państwami,
- e) swobodny dostęp do kapitału, brak kontroli dewizowej, sprawozdań dewizowych i podatkowych.

Raje podatkowe można klasyfikować według różnych kryteriów, które mają charakter ekonomiczno-fiskalny lub geograficzny. Jednym z nich jest wysokość stawek podatkowych bądź w ogóle brak określonych podatków dochodowych lub majątkowych w odniesieniu do źródeł zagranicznych. Mogą one dotyczyć podmiotowych i przedmiotowych ulg i zwolnień podatkowych, z których zagraniczne firmy bądź osoby fizyczne mogą korzystać. Ważnym aspektem ekonomiczno-fiskalnego kryterium są udogodnienia finansowe, oferowane przez oazy podatkowe, w tym wysokie oprocentowanie lokat otwieranych w bankach bądź ograniczenia w dostępie do informacji bankowych oraz współpraca z urzędnikami skarbowymi z innych państw.

Raje podatkowe pod względem atrakcyjności oferowanych warunków³ można klasyfikować następująco (Pach, 2018: 175–189):

- a) raje podatkowe, w których osoby fizyczne mogą liczyć na łagodne traktowanie prawne, czyli Monako, Bahamy, Bermudy i Kajmany,
- b) raje podatkowe, w których majątek i dochód nie jest opodatkowany: Vanuatu i Kajmany,
- c) raje podatkowe, w których opodatkowane są tylko dochody uzyskane na swoim terytorium, natomiast pozostałe pozyskane za granicą nie podlegają opodatkowaniu: Filipiny, Panama, Kostaryka, Haiti, Liberia,
- d) obszary, które w wybranych dziedzinach działalności gospodarczej stosują preferencyjne stawki podatkowe: m.in. Anguilla, Jamajka.

² Banki w rajach podatkowych nie ujawniają informacji o swoich klientach organom państw trzecich. Ponadto w rajach podatkowych właściciel spółek ma zagwarantowany wysoki poziom poufności.

³ Rosnąca konkurencja międzynarodowa przyczyniła się do tego, że niektóre raje podatkowe uchwałyły specjalne akty prawne gwarantujące swoim klientom konkretne przywileje.

Rycina 1. Raje podatkowe na świecie

Źródło: *Raje podatkowe* (2018)

Wybór raję podatkowego na miejsce lokalizacji firmy poprzedzony jest wieloaspektową analizą, ściśle związaną z bieżącą i przyszłą strategią podatkową firmy, nakierowaną na zmniejszenie kosztów jej funkcjonowania, korzystanie z preferencji i zwolnień podatkowych, z danej formy organizacyjno-prawnej, wyboru miejsca i przedmiotu działalności gospodarczej itp. Warto zatem zwrócić uwagę, że decyzja o wyborze raję podatkowego jest uzależniona od wielu czynników: otoczenia prawnego, zasad opodatkowania, kosztów prowadzenia działalności, stabilności politycznej państwa i wielu innych.

Raje podatkowe to nie tylko odległe wysepki, ale również takie kraje jak: Singapur, Monako, Lichtenstein, Luksemburg, Cypr, Andora, Hongkong, Malta, a spora ich część znajduje się w Europie (por. rycina 1). Nawet jeżeli raję podatkowy jest małą wyspą na Pacyfiku lub Atlantyku, to najczęściej jest to terytorium należące do Wielkiej Brytanii czy Stanów Zjednoczonych – co podważa ich anonimowość.

W świetle danych pochodzących z badań Bisnode Polska na świecie jest około 60 rajów podatkowych, w których zlokalizowanych jest około 3 mln firm pochodzących niemal z całego świata (Otto, 2016). Dane te nie są kompletne, gdyż dotyczą tylko osób prawnych, a nie fizycznych, nie obejmują firm przenoszących pieniądze do rajów, zapewniających ochronę danych wspólników i menedżerów (np. stan Delaware w USA).

Z badań opublikowanych przez Bisnode wynika, że najpopularniejszym rajem podatkowym jest Hongkong, w którym zlokalizowanych jest ponad 2,8 mln firm, na drugim miejscu jest Mauritius z liczbą 97,6 tys. firm. Na trzecim miejscu znajduje się Bahrajn, z ponad 40,4 tys. zarejestrowanych firm (por. tabela 2).

Również Cypr (którego nie ma obecnie na liście krajów stosujących szkodliwą konkurencję podatkową) cieszy się dużą popularnością, szczególnie ze strony Federacji Rosyjskiej, Francji, Polski – w kontekście realokacji kapitału. W kraju tym zarejestrowanych jest 348,5 tys. firm, w tym ponad 11 tys. należy do Federacji Rosyjskiej. Z danych wynika, że poza granicami naszego kraju w rajach podatkowych zarejestrowanych jest blisko 200 firm, które w ten sposób optymalizują podatki. Najpopularniejszym rajem pod względem poszczególnych jurysdykcji wśród polskich firm jest Liechtenstein, w którym zarejestrowanych jest aż 37,7% podmiotów z polskim kapitałem. Drugim

Tabela 2. Liczba firm zarejestrowanych w rajach podatkowych

Kraj	Liczba podmiotów	Polska	Niemcy	Wielka Brytania	Francja	USA	Włochy	Rosja
Hongkong	2 834 117	65	302	831	54	834	296	124
Mauritius	97 637	7	35	117	5	25	17	9
Bahrajn	40 499	0	7	39	5	128	3	1
Liechtenstein	36 093	74	376	217	161	363	253	110
Brytyjskie Wyspy Dziewicze	31 114	31	263	3967	574	690	253	1058
Panama	18 405	5	15	634	0	92	35	17
Bahamy	6 349	4	39	154	2	170	18	41
Monako	4 084	3	3	4	8	5	8	1
Barbados	3 088	0	3	12	0	29	0	0
Andora	2 688	0	0	0	1	4	0	0
Wyspy Marshalla	2 248	0	0	117	0	8	8	5
Seszele	2 216	0	1	136	0	1	1	34
Saint Kitts i Nevis	1 172	0	1	85	0	5	5	25
Liberia	1 028	0	0	1	0	6	1	0
Antigua i Barbuda	917	0	2	1	0	8	0	0
Malediwy	813	0	0	2	0	1	0	0
Saint Vincent i Grenadyny	758	0	1	12	0	3	0	2
Saint Lucia	754	0	0	9	0	7	0	0
Anguilla	728	0	1	17	0	1	1	0
Vanuatu	621	0	0	0	0	0	0	0
Dominika	459	0	1	139	0	1	0	10
Grenada	402	0	0	0	0	4	0	0
Wyspy Cooka	368	0	0	2	0	0	0	0
Tonga	214	0	0	0	0	0	0	0
Nauru	77	0	0	0	0	0	0	0
Samoa	6	0	0	0	0	0	0	0
Suma	3 086 855	189	1049	6496	810	2385	899	1437

Źródło: Gazeta Prawna (2017)

pod względem atrakcyjności miejscem optymalizacji podatkowej dla polskich firm jest Hongkong (33,1%), natomiast trzecim – Brytyjskie Wyspy Dziewicze (15,8%). Poza tym polski kapitał inwestowany jest w Monako (5,1%), na Mauritiusie (3,5%), w Panamie (2,5%) i na Bahamach (2%) (Otto, 2016).

Każdy z wymienionych rajów podatkowych, z których korzystają polskie firmy, ma swoją specyfikę i wpisuje się w określoną strategię podatkową. Liechtenstein uznawany jest za jeden z nielicznych europejskich rajów podatkowych⁴, o czym decyduje kilka sprzyjających przedsiębiorcom czynników (*Liechtenstein – raj podatkowy*, 2018):

⁴ W 2015 roku Unia Europejska i Lichtenstein podpisały umowę o wzajemnym przekazywaniu sobie informacji o posiadaczach kont bankowych, aby walczyć z unikaniem płacenia podatków.

- liczące się w skali światowej centrum finansowe, bogaty kraj,
- dynamicznie rozwijająca się i nowoczesna gospodarka, o dużym znaczeniu eksportu w PKB,
- rozbudowany system bankowy i sektor usług zarządzania majątkiem prywatnym osób zagranicznych połączony z wysokim poziomem obsługi księgowej,
- ogromna różnorodność w zakresie form prawnych firm w Liechtensteinie: spółki akcyjne (AG), zakłady (*Anstalt*, swoiste połączenie spółki kapitałowej i fundacji), fundacje (*Stiftung*) pełniące funkcje instytucji ochrony majątku i planowania dziedziczenia,
- przejrzyste zasady powoływania do życia spółki: obowiązek posiadania kapitału zakładowego, jego minimalnej wysokości (30 tys. franków szwajcarskich), uiszczania rocznej opłaty,
- korzystne reguły opodatkowania dla inwestorów: podatek dochodowy dla osób prawnych z siedzibą na terytorium Lichtensteinu – 12,5%, podatek od należności licencyjnych (0%), podatek od odsetek i dywidend (0%), podatek od zysków z licencji (2,5%), podatek od zysków kapitałowych (0%).

Atrakcyjnym miejscem lokalizacji przedsiębiorstw dla polskich przedsiębiorców jest również Hongkong ze względu na następujące czynniki:

- system podatkowy Hongkongu charakteryzuje się przyjaznością, przejrzystością oraz niskimi stopami podatkowymi;
- funkcjonują tam tylko trzy rodzaje podatków bezpośrednich: od dochodów przedsiębiorstw (maksymalnie 16,5%), od wynagrodzeń (maksymalnie 15%) oraz od nieruchomości (15%) (*System podatkowy w Hongkongu*, 2018). Nie występuje podatek VAT ani inne formy podatku od sprzedaży, nie ma podatku od dywidendy ani zysków kapitałowych, ani też podatku u źródła. Podatek dochodowy pobierany jest w oparciu o zasadę terytorialności, tzn. opodatkowaniu podlegają tylko dochody uzyskiwane na terytorium Hongkongu. W związku z tym fakt posiadania biura w Hongkongu nie jest równoznaczny z koniecznością płacenia tam podatku, jeżeli dochody pochodzą spoza terytorium Hongkongu. Zasada terytorialności dotyczy również dochodów osób fizycznych. Hongkong stosuje też szereg całościowych lub częściowych zwolnień z podatku dochodowego oraz ma system korzystnych odpisów i amortyzacji, dynamizujących inwestycje. Według rankingu obciążeń podatkowych przygotowanym przez „Forbes” w 2009 roku Hongkong zajmował pierwsze miejsce w Azji i trzecie na świecie pod względem najniższych obciążeń podatkowych (*Paying Taxes 2009, 2019*);
- szybki proces rejestracji spółki (*Rejestracja spółki...*, 2018); rejestracja odbywa się w ciągu 10 dni, kapitał nie jest wymagany i nie ma ograniczeń dotyczących narodowości założyciela firmy;
- zarządzanie spółką jest dogodne, gdyż nie ma wymogu posiadania siedziby w Hongkongu, firma może działać z dowolnego miejsca na świecie;
- bardzo dobrze jest rozwinięta infrastruktura bankowa, banki proponują klientom szereg ułatwień, m.in. możliwość założenia konta i dokonywania transakcji w dowolnej walucie, brak limitów na koncie, nie ma kontroli nad transakcjami, strzeżona jest tajemnica bankowa;
- dogodny system podatkowy, obejmujący podatek korporacyjny od zysku spółki *offshore* (stanowi 0% w przypadku firm dokonujących transakcji poza granicami

Hongkongu), a także podatek od spadku i darowizn za akcje posiadane przez osobę niebędącą rezydentem.

Dla polskich firm dogodnym miejscem lokalizacji są również Brytyjskie Wyspy Dziewicze (określane w skrócie BVI, od oficjalnej nazwy British Virgin Islands), stanowiące terytorium zależne Wielkiej Brytanii. Do zalet Brytyjskich Wysp Dziewiczych zliczyć należy:

- stabilność polityczną i gospodarczą,
- dobre połączenia międzynarodowe,
- brak przesadnej regulacji i restrykcji oraz kontroli dewizowej,
- bardzo wysoki poziom usług profesjonalnych w zakresie administrowania spółkami,
- brak podatku dochodowego od osób fizycznych i spółek.

W 2017 roku na jednego mieszkańca BVI przypadało 18 spółek *offshore*, co odzwierciedla atrakcyjność inwestycyjną tego regionu. Spółki te są modelem przykładem International Business Company, przyciągającym zagranicznych inwestorów, którzy prowadzą dalsze interesy poza ich granicami, korzystając z licznych przywilejów podatkowych i korporacyjnych, jakie zapewniają im Brytyjskie Wyspy Dziewicze. Główne zalety lokalizacji takich spółek, to zwolnienie z podatku dochodowego oraz bardzo elastyczna struktura korporacyjna. Spółka wymaga tylko jednego członka zarządu i jednego udziałowca – obie te funkcje mogą być pełnione przez osobę prawną, tj. inną spółkę, pochodzącą z dowolnego państwa na świecie. Wymogiem jest, aby spółka miała na terytorium Wysp siedzibę i agenta rejestrowego, nie istnieje minimalna kwota kapitału, który powinien być wpłacony (*Zakładanie spółek...*, 2018). Spółka może prowadzić każdy rodzaj działalności bez konieczności uzyskiwania zezwoleń (z wyłączeniem działalności bankowej lub ubezpieczeniowej).

Jakie są korzyści podatkowe? Zgodnie z ustawodawstwem spółka oraz wypłacane przez nią dywidendy i odsetki zwolnione są z wszelkich form podatku dochodowego. Opodatkowaniu nie podlegają zyski kapitałowe w związku z jakimikolwiek udziałami czy innymi papierami wartościowymi emitowanymi przez spółkę⁵. Nie istnieje podatek od spadków, darowizn czy nieruchomości, ale spółki objęte są obowiązkiem sporządzania i składania do rejestru sprawozdań finansowych. Brytyjskie Wyspy Dziewicze cieszą się powodzeniem także wśród firm francuskich, włoskich i rosyjskich. Około 70% francuskich spółek ulokowało kapitał na Wyspach Dziewiczych.

Ponadto wysoki jest poziom poufności, informacje przekazywane urzędowi rejestrowemu, które mogą być udostępnione publicznie, to: nazwa spółki, adres jej siedziby i dane agenta rejestrowego oraz umowa spółki (*Zakładanie spółek...*, 2018).

Według szacunków firmy z polskim kapitałem, które zdecydowały się na rejestrację w rajach podatkowych, miałyby do zapłacenia w ostatnich trzech latach z tytułu podatku dochodowego łącznie ponad 53 mln zł. Ich przychód w sumie wyniósł ponad 13 mld zł, przy 362 mln zł zysku (Otto, 2016). Są to jednak wielkości nieuwzględniające tego, że nie wszystkie te firmy przetrwałyby, gdyby były pod polską jurysdykcją podatkową i musiały płacić wysokie podatki przekładające się na koszty funkcjonowania. Z drugiej strony, dane nie zawierają wszystkich firm polskich zlokalizowanych w rajach

⁵ W ramach polskich regulacji Brytyjskie Wyspy Dziewicze należą też do państw stosujących szkodliwą konkurencję podatkową, por. rozporządzenie Ministra Rozwoju i Finansów z dnia 17 maja 2017 r. w sprawie określenia krajów i terytoriów stosujących szkodliwą konkurencję podatkową w zakresie podatku dochodowego od osób prawnych.

podatkowych, gdyż wiele z nich z nich rejestruje się w taki sposób, aby dotarcie do danych ich właścicieli nie było możliwe. Ponadto w raporcie Bisnode Polska brakuje dużego wycinka rynku, czyli firm należących do osób fizycznych.

Niewątpliwie raje podatkowe stanowią uszczerbek dla naszego budżetu wynoszący kilkadziesiąt miliardów złotych rocznie. Z kolei według danych raportu Komisji Europejskiej budżet Polski jest szczuplejszy nawet o 46 mld zł rocznie z tytułu niepłacenia podatku dochodowego od osób prawnych (CIT), zatrzymanego przez korporacje wykorzystujące raje podatkowe (Pach, 2018: 175–189). Dla porównania w 2015 roku koszty utrzymania całej armii wyniosły 38 mld zł. W związku z tym wydaje się, iż należałoby zwiększyć atrakcyjność polskiego systemu podatkowego, w tym przede wszystkim zmniejszyć ciężar opodatkowania. W świetle przeprowadzonych badań istnieje związek pomiędzy podatkiem dochodowym od osób prawnych (CIT) a lokalizacją przedsiębiorstwa w kraju podatkowym. Im większa jest stawka podatku CIT, tym więcej przedsiębiorców decyduje się na przeniesienie firmy do kraju z korzystniejszym systemem podatkowym („Gazeta Prawna”, 2018). Jednakże z analizy trzech najbardziej atrakcyjnych dla polskich firm rajów podatkowych wynika, iż oprócz systemu podatkowego, stanowiącego główny czynnik przyciągający zagranicznych przedsiębiorców, bardzo ważne są inne uwarunkowania przedsiębiorczości, jak: profesjonalizm w zakresie tworzenia i administrowania spółkami, rozwinięta infrastruktura bankowa, brak nadmiernej regulacji itp.

Można podać wiele przykładów polskich firm, które w ostatnich latach zdecydowały się przenieść do rajów podatkowych w celach optymalizacji podatkowej (Sobolak, 2014). Firma LPP działania w tym zakresie rozpoczęła w 2011 roku, kiedy to przeniosła znaki towarowe Reserved, Cropp i Mohito na cypryjską spółkę Gothallas, która z kolei przeniosła swoje prawa na spółkę Jaradi Limited ze Zjednoczonych Emiratów Arabskich. LPP swoją decyzję motywowało ochroną znaków towarowych oraz zachowaniem „optymalnej struktury podatkowej”. Na Cyprze podatek dochodowy wynosił 12,5%, a w Zjednoczonych Emiratach Arabskich – 0%. Dla porównania w Polsce wynosił wówczas 19%. To pozwoliło firmie płacić niższe podatki (Sobolak, 2014).

W 2009 roku w związku z wysokimi podatkami decyzję o przeprowadzce podjęła sieć sklepów ze sprzętem AGD i RTV – Avans. Jej właścicielem stała się zarejestrowana na Cyprze spółka Lautum Fund Holding Limited. Na Cypr przeniósł się też polski producent napojów alkoholowych – Perła Browary Lubelskie oraz ochroniarski gigant Impel. Lokalizację poza granicami kraju znalazły również firmy HAWE i Komputronik.

Zygmunt Solorz-Żak już w 2009 roku zdecydował o zarejestrowaniu większościowego pakietu udziałów Telewizji Polsat w dwóch cypryjskich firmach. Swoją decyzję tłumaczył chęcią przeniesienia akcji z osób fizycznych na firmy oraz oszczędnościami podatkowymi. W 2011 roku Telewizję Polsat od cypryjskiej spółki odkupił Cyfrowy Polsat. Ekonomiści szacowali, że gdyby transakcja odbyła się w Polsce, to podatek wyniósłby pół miliarda złotych. Za pośrednictwem cypryjskiej firmy w 2011 roku Solorz-Żak przejął też Polkomtel, operatora sieci komórkowej Plus, by później przenieść firmę do Liechtensteinu.

Podobnie Dariusz Miłek, prezes NG2, firmy, do której należy marka obuwnicza CCC, kontroluje swoje akcje za pośrednictwem spółki zarejestrowanej w Luksemburgu, tak jak Józef Wojciechowski, współwłaściciel J.W. Construction, który udział w firmie realizuje za pośrednictwem luksemburskiej spółki EHT SA.

Przykładów można podać wiele, jednakże każde przeniesienie firmy wynika z jej własnej strategii. Wspólnym mianownikiem jest zmniejszenie ciężaru podatkowego wpływającego na wynik finansowy, częste i szybkie zmiany lokalizacji oraz form prawno-organizacyjnych i własnościowych firm.

Niewątpliwie raje podatkowe są uszczupleniem dochodów budżetu państwa z jednej strony, z drugiej zaś pozwalają przetrwać firmom, rozwinąć działalność na wielu rynkach, dokapitalizować je i umiędzynarodowić. Jednakże ze względów fiskalnych poszczególne kraje, organizacje, w tym Unia Europejska, walczą różnymi środkami z przenoszeniem firm do rajów podatkowych.

W Polsce 1 stycznia 2019 roku weszła w życie nowelizacja ustawy z dnia 15 lutego 1992 roku o podatku dochodowym od osób prawnych, wprowadzająca do polskiego systemu podatkowego tzw. *exit tax*, czyli podatek od dochodów z niezrealizowanych zysków kapitałowych (Miłosiewicz, 2019). Ma on przeciwdziałać unikaniu opodatkowania przez przenoszenie aktywów do innego państwa, rezydencji podatkowej lub stałego zakładu. Stawka wyniesie 19%, a dla niektórych osób fizycznych 3%. Opodatkowanie niezrealizowanych zysków kapitałowych od osób fizycznych obowiązuje już w 11 krajach Unii Europejskiej.

PODSUMOWANIE

Optymalizacja podatkowa jest legalnym sposobem zmniejszania ciężaru podatkowego podmiotów prowadzących działalność gospodarczą. Ciężar podatkowy jest wielkością, na którą można wpływać przez kształtowanie stanu faktycznego i korzystanie z praw wyboru przyznanych przez ustawodawstwo podatkowe. Dlatego już na etapie organizacji firmy przedsiębiorstwo powinno dokonać symulacji obciążeń podatkowych i wyboru takiego rozwiązania (prawnie dopuszczalnego), które niesie najniższe obciążenie podatkowe, przekładające się na wielkość zysku i rentowność firmy oraz jej konkurencyjność.

Jest wiele metod optymalizacji podatkowej, obejmujących m.in. jednorazową amortyzację, uproszczenie zaliczki na podatek dochodowy, zastosowanie umów cywilnoprawnych przy zatrudnieniu, które zwiększają koszty uzyskania przychodu, a tym samym obniżają dochód do opodatkowania.

Kontrowersyjną metodą optymalizacji podatkowej jest wykorzystanie rajów podatkowych przez ogromną liczbę firm z całego świata, w tym również z Polski. Ponad 200 polskich firm zlokalizowanych jest w rajach podatkowych, w tym głównie w Liechtensteinie, Hongkongu, na Wyspach Dziewiczych, w Panamie oraz w innych, dzięki czemu optymalizują w ten sposób swoje podatki. Firmy te ponadto reinwestują swoje zyski w różnych krajach, m.in. na Cyprze (który już nie występuje na liście krajów stosujących szkodliwą konkurencję). Z jednej strony firmy te, korzystając z łagodnych rozwiązań podatkowych rajów i innych przyjaznych rozwiązań bankowych czy organizacyjnych, mogą dynamicznie się rozwijać, zwiększać swoje zyski i inwestycje, z drugiej zaś nie płacą stosownych podatków w kraju, przez co dochody budżetu państwa są mniejsze.

Aby zapobiegać skali korzystania z rajów podatkowych, należy podejmować zróżnicowane działania: od sukcesywnego zwiększania atrakcyjności polskiego systemu podatkowego dla firm i innych podatników przez jego stopniowe, wyważone liberalizowanie, po wprowadzanie prawnych regulacji (niesprzecznych z regulacjami

europiejskimi), jak np. wdrażany obecnie podatek od niezrealizowanych zysków kapitałowych, mających zapewnić ochronę polskiego budżetu – a tym samym uzasadnioną ochronę interesu publicznego naszego kraju.

Literatura

References

- Bessard, P. (2009). Tax burden and individual rights in the OECD: an international comparison. Institut Constant de Rebecque.
- Burżacka, M. (2011). Raje podatkowe sposobem na legalną optymalizację podatkową. *Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku. Nauki Ekonomiczne*, 14, 19–30.
- Desai, M.A., Foley, C.F., Hines, J.R. (2005). The demand for tax haven operations. *Journal of Public Economics*, 90, 519.
- Dębniak, P. (2018). Optymalizacja podatkowa jako element zarządzania finansami przedsiębiorstwa. *Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, 1(91).
- Gazeta Prawna (2017, 19 października). Pozyskano z <http://podatki.gazetaprawna.pl/artykuly/951288,polskie-firmy-w-rajach-podatkowych.html>
- Gazeta Prawna (2018, 14 sierpnia). Pozyskano z <http://podatki.gazetaprawna.pl/artykuly/1087730,wysokosc-strat-we-wplywach-z-cit-na-rzecz-rajow-podatkowych.html>
- Hampton, M. (1996). *The Offshore Interface. Tax haven in the global Economy*. London: MacMillan Press.
- Iniewski, R. (2013). *Model podatkowy dla MŚP – zasady opodatkowania małych i średnich przedsiębiorstw, analiza, rekomendacje*. Warszawa: Konfederacja Lewiatan.
- Jamroży, M., Kudert, S. (2013). *Optymalizacja opodatkowania dochodów przedsiębiorców*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Kalinowski, M. (2001). *Granice legalności unikania opodatkowania w polskim systemie podatkowym*. Toruń: Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa.
- Kurzac, M. (2017). Unikanie opodatkowania a uchylanie się od opodatkowania – o kryteriach rozróżniających. *Studia Prawno-Ekonomiczne*, 105, 11–22.
- Liechtenstein – raj podatkowy (2018, 10 września). Pozyskano z www.rajpodatkowy.waw.pl/liechtenstein-raj-podatkowy/
- Mazur, Ł. (red.) (2012). *Optymalizacja podatkowa*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Miłosiewicz, M. (2019, 25 kwietnia). *Nowy podatek od dochodów z niezrealizowanych zysków, tzw. exit tax*. Pozyskano z https://www.taxonline.pl/komentarze/74219/Nowy_podatek_od_dochodow_z_niezrealizowanych_zyskow_tzw_exit_tax
- Otto, P. (2016, 30 czerwca) (2018, 20 listopada). 200 polskich firm jest zarejestrowanych w rajach podatkowych. *Gazeta Prawna*. Pozyskano z <https://podatki.gazetaprawna.pl/artykuly/951288,polskie-firmy-w-rajach-podatkowych.html>
- Pach, J. (2017). Dylematy systemu podatkowego w Polsce. *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 31(3), 230–243.
- Pach, J. (2018). Formy i skutki niepłacenia i wyłudzenia zwrotu podatku w Polsce na wybranych przykładach. *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 32(2), 175–189.
- Paying Taxes 2009. The global Picture (2019, 3 stycznia). World Bank Group and Pricewaterhouse Coopers. Pozyskano z <https://www.pwc.com/gx/en/paying-taxes/assets/paying-taxes-2009.pdf>
- Paying Taxes 2012. The global Picture (2019, 3 stycznia). World Bank Group and Pricewaterhouse Coopers. Pozyskano z <https://www.pwc.com/gx/en/paying-taxes/assets/paying-taxes-2012.pdf>
- Raj podatkowy (2018, 9 kwietnia). Pozyskano z <https://www.admiraltax.pl/blog/raj-podatkowy/>
- Raje podatkowe (2018, 10 listopada). Pozyskano z <http://3obieg.pl/wp-content/uploads/2011/10/Raje-podatkowe.jpg>
- Rejestracja spółki offshore w Hongkongu (2018, 25 października). Pozyskano z <http://financialrepublic.co.uk/rejestracja-spolki-offshore-w-hong-kong/>

- Rozporządzenie Ministra Rozwoju i Finansów z dnia 17 maja 2017 r. w sprawie określenia krajów i terytoriów stosujących szkodliwą konkurencję podatkową w zakresie podatku dochodowego od osób prawnych (Dz.U. z 2017 r. poz. 997).
- Sobolak, J. (2014, 17 stycznia) (2018, 14 września). *Polskie firmy uciekają do rajów podatkowych*. Onet.pl. Pozyskano z <http://biznes.onet.pl/podatki/wiadomosci/polskie-firmy-uciekaja-do-rajow-podatkowych/698p76>
- Spoz, A. (2012). Wybrane metody optymalizacji podatkowej przedsiębiorstw. *Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, 52, 237–240.
- System podatkowy w Hongkongu* (2018, 23 maja). Pozyskano z www.gochina.gov.pl
- Szczodrowski, G. (2007). *Polski system podatkowy*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Rabiega, H. (2015, 23 maja) (2018, 10 września). Raje podatkowe. Czarna lista polskiego fiskusa. *Gazeta Prawna*. Pozyskano z <https://podatki.gazetaprawna.pl/artykuly/873258,raje-podatkowe-czarna-lista-polskiego-fiskusa.html>
- Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz.U. z 2018 r. poz. 1509, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz.U. z 2018 r. poz. 1036, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (Dz.U. z 2012 r. poz. 749, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz.U. z 1999 r. nr 83, poz. 930, z późn. zm.).
- Wardak, Z. (2014). *Karnoskarbowa i kryminologiczna problematyka oszustwa podatkowego*. Łódź: Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego.
- Wilimowska, Z., Urbańska, K. (2009). *Uwarunkowania działalności mikroprzedsiębiorstw na polskim rynku*. Nysa: Oficyna Wydawnicza Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Nysie.
- Wolański, R. (2016). *System podatkowy w Polsce*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Zakładanie spółek na Wyspach Dziewiczych* (2018, 15 sierpnia). Pozyskano z <https://kancelaria-skarbiec.pl/raje-podatkowe/dziewicze-us.htm>
- Zawadzka, A. (2018, 10 lutego). *Płacimy podatki od podatków. Nawet pięć razy*. Money.pl. Pozyskano z <http://www.money.pl/podatki/wiadomosci/artkul/placimy;podatki;od;podatkow;nawet;piec;razy>

Janina Pach, dr hab. nauk ekonomicznych, profesor nadzwyczajny, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, Katedra Ekonomii i Polityki Gospodarczej. Kierownik Katedry Ekonomii i Polityki Gospodarczej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. Autorka licznych artykułów naukowych z dziedziny ekonomii, międzynarodowych stosunków gospodarczych, finansów publicznych i polityki gospodarczej, rozdziałów w książkach i książek. Dorobek naukowy ogniskuje się przede wszystkim wokół: międzynarodowych przepływów myśli naukowo-technicznej, międzynarodowych przepływów kapitałowych, w tym bezpośrednich inwestycji zagranicznych i kredytów zagranicznych, różnych aspektów funkcjonowania małych i średnich przedsiębiorstw, finansów państwa, ze szczególnym uwzględnieniem polityki budżetowej.

Janina Pach, associate professor of Economic Sciences, Pedagogical University of Krakow, Department of Economics and Economic Policy. Associate professor of Economic Sciences, Head of Department of Economics and Economic Policy of the Pedagogical University of Krakow. The author of numerous articles in the field of economics, international economic relations, public finance and economic policy, chapters in books and whole books. Academic achievements focus mainly on: international flows of scientific and technical solution, international capital flows, including foreign direct investments and foreign loans, various aspects of the functioning of small and medium enterprises, public finance, with special emphasis on fiscal policy.

ORCID: 0000-0002-9177-0742

Adres/address:

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie
Instytut Prawa, Administracji i Ekonomii
Katedra Ekonomii i Polityki Gospodarczej
ul. Podchorążych 2, 30-084 Kraków
e-mail: janina.pach@poczta.onet.pl